

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 5 Issue 2, A Tribute to Prof. Dr. Halil INALCIK p. 471-487, March, 2013

Geç Ortaçağ Avrupasında Lonca Teşkilatı The Guild Organization in the Late Medieval Europe

Yrd.Doç.Dr. Pınar Ülgen
Gaziosmanpaşa Üniversitesi- Tokat

Öz: Bu çalışmada Ortaçağ Avrupasında ticaret ve endüstriyel hayatın anahtarı kabul edilen loncalar en belirgin yönleriyle anlatılmaktadır. Başlangıçta karşıt hareketler olarak ortaya çıkmış olan loncalar zamanla yasal otorite ve gönüllü birlik kavramlarını da içeren tek bir hareket olarak tek bir amaç etrafında birleştirilmişlerdir. Bu birleşme geç Ortaçağda lonca teşkilatlarını baskın hale getirerek dini, içtimai ve siyasi hayatı etkilemelerini sağlamış, ekonomide hızlı bir değişime sebep olmuştur. Loncaların kurulmasıyla üretici ve tüketici hakları korunmuş, kaliteli ürünlerin yetiştirilmesi ve satılması ile birlikte ticaret hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Tarım sektöründeki iyileşmeler ve kaliteli ürünlerin artışı nüfus artışını sağlamışsa da ekonomideki bu olumlu etkiler, XVI. yüzyılda son bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Lonca, Ortaçağ, Avrupa, Kent, Ticaret ve Endüstri

Abstract: This study covers the most common features of guilds, which were regarded as the key components of economic and industrial life, in the late medieval Europe. Started as opposition movements, the guilds in time united with a common goal as one movement under the rule of law with voluntarily participation. This unification made guilds in late medieval Europe a dominant group and helped them to influence the religious, social, and political life and brought rapid economic change. With the foundation of guilds the rights of producers and consumers were protected, the quality of products improved, and a new period emerged in trade. Although the improvements in agricultural production and in the quality of goods helped to increase the population, these positive effects on economy ended in the sixteenth century.

Key Words: Middle Ages, Europe, Guild, City, Trade and Industry

Giriş

Ortaçağda Avrupa'daki yolların yeterli olmaması nedeniyle ticaret daha yerel bir görünümündedir. Bu durumda ticaret hayatında ve endüstriyel faaliyetlerde farklı alternatifler yaratılmaya başlanmıştır. İşte tam bu sırada loncalar, aslında serbest pazarların oluşturulmasında pratik olarak yeni imkânlar sağlamışlardır.

Kara veya deniz ticaretinin konca üyelerine sağladığı karşılıklı güven ve disiplin anlayışı, çeşitli kurallar ve alınan tedbirlerle de desteklenmiştir.¹

M.S. 400 yıllarda yani Avrupa'da Roma'nın düşüşünü takip eden yıllarda ise lüks malların ticareti hâlâ devam etmekteydi. Her ne kadar Henri Pirenne, Roma'nın düşüşünden sonra bu ticareti, "le grand commerce" ya da lüks malların uzak mesafe ticareti olarak

¹ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, (Çev. Şadan Karadeniz), İletişim yay., İstanbul, 2000, s. 92.

adlandırırsa da Avrupa'da imparatorluk düştüğü zaman, 1100 yıllarında iyi kalitede yapılmış seri üretimin sona erdiğini anlatan bilgiler de bulunmaktadır.²

Bu dönemle birlikte kentlerin hem sayısında hem de nüfusunda bir artış söz konusudur. Ortaçağda tarımsal dönemde büyük mülk sahipleri, her türlü hububatı üretmek zorunda kalmışlardır. Endüstrideki olumsuzlukları gidermek amacıyla yapılan bu yasal düzenleme, yiyeceğe ilişkin düzenlemeden daha karmaşıktı. Kentliyi sadece bir tüketici olarak ele almak zorunda iken onun aynı zamanda bir üretici oluşunu da hesaba katmak zorunda idi. Böylece hem üreten ve satan zanaatkârı hem de satın alan müşteriyi koruyan bir sistem oluşturulmuş olunacaktı. Bu durum, Amt³ denilen ayrıntılardaki pek çok farklılığa rağmen her yerde aynı temel ilkeye dayanan bir birlik tarafından sağlanmaktaydı. İşte bu birlikler, loncalardır. Çok değişik adlar altında, Latince'de "officium" ya da "ministerium", Fransızca'da "metier" ya da "jurande", İtalyanca'da "arte", Flemenkçe'de "ambacht" ya da "neering", Almanca'da "Innung", "Zunft" ya da "Handwerk", İngilizce'de "craft-gild" ya da "mystery" olarak bilinmektedir. Anglo –Sakson "geld" kelimesinden türediği düşünülmektedir. Bu da kelime anlamı olarak ödeme yapmak ya da katkıda bulunmak anlamına gelmektedir. Ancak bunlar, özde aynıdır. Çünkü her yerde aynı ihtiyaçlara cevap vermektedir.⁴

Bu ihtiyaçlardan dolayı XII. yüzyıl ve öncesinde loncalarla ilgili daha az bilgi bulunmaktadır. Bu dönemlere ait olan kaynaklarda daha çok çırakların ve ailelerinin problemleri, vergi alan kilise, kral ya da prenslerin bazı loncalara ayrıcalıklar vermesi gibi konularda bilgiler yer almaktadır. XIV. ve XV. yüzyıllardan itibaren ise daha fazla bilgi bulunmaktadır. Bu yüzyıllara ait kırsal alanlarda bulunan loncalar, Almanca'da "Gilda" diye geçen loncaların -hatta bunlara Tacitus, "Convivium" demektedir- devamı olarak kabul edilirler.

Daha sonraki yıllarda ise bu çerçevenin görüntüsünü "küreselleşme" ile ilişkili "sendrom" denilen duruma benzetebiliriz. Böyle bir duruma yani sadece ekonomi ve politikada değil, aynı zamanda diğer alanlarda da ihtiyaç duyulmuştur. Ancak loncalar, modern ekonomik ve toplumsal hayatta büyük bir soruna çözüm getirmişlerdir. Yani loncalar, zamanla işgücü piyasasında hızlı bir değişime sebep olmuşlardır. İşte loncaların Ortaçağdaki ticaret ve üretim hayatına özellikle de Ortaçağın son dönemlerinde yaptıkları etki de bununla benzerlik göstermektedir.

² B. Ward-Perkins, *The Fall of Rome and the End of Civilization*, Oxford University press, 2005; G.A.H. Hodgett, *A Social and Economic History of Medieval Europe*, Methuen- Londra, 1972.

³ "Amt", Almanca'da işlev anlamına gelmektedir. Bu kelime, loncaların özelliğini en iyi açıklayan kelimelerden biridir. Örneğin, Henri Pirenne tarafından verilen bilgiye göre, Nuremberg gibi hareketli bir merkezde Rath'a (Kent meclisi) sıkı bir şekilde tâbi olmaktan hiçbir zaman kutulamamışlardır. Rath, bunlara kendisi yetki vermeden toplanma hakkını bile tanımamış ve yabancı kentlerin zanaatkârlarıyla yaptıkları yazışmaları onaydan geçirme zorunluluğunu getirecek kadar ileri gitmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), İletişim yay. İstanbul, 2009, s. 205.

⁴Aynı eser, s. 200.

GEÇ ORTAÇAĞLARDA AVRUPA'DA LONCA TEŞKİLATININ YAPISI VE İŞLEYİŞİ

I. Loncaların Yapısal Özellikleri, Çeşitleri ve İşleyişleri

Daha önce bahsetmiş olduğumuz etkiyi yaratan loncaları daha iyi anlamak açısından ilk başta “Lonca ne anlama gelmektedir? Sorusuna cevap vermek gerekir. Şöyle ki; lonca, her çağda kendine özgü ancak köken olarak aynı olan bir anlama sahip olmuştur. Eski zamanlarda Antik Yunan ve Roma’da lonca kelimesinin karşılığı olarak “collegia”, “sodalitates” gibi kelimeler kullanılmaktadır. Ortaçağda Avrupa’daki zanaatkâr loncaları biraz da üreticilerin ve satıcıların taleplerine cevap vermek amacı ile politik ve resmi içerikli anlamlar içererek kurulmuşlardır.⁵

Loncaların kökeni konusu her zaman tartışılan bir konu olmuştur. Henri Pirenne’ye göre bunun kökeni Roma İmparatorluğundaki kent zanaatkârlarının içinde kümelenildiği collegia ve artes’lerde aranmıştır. Bunların Cermen istilalarında varlıklarını koruyabildikleri ve XII. yüzyıldaki Rönesans birlikte canlandıkları varsayılmıştır. Erken Ortaçağda ise İtalya’nın bazı kesimlerinde antik dünyanın izleri bir dereceye kadar varlığını koruyabilmiştir. Zaten XI. yüzyılla birlikte kentlerde zanaatkârların meslek temeline dayanan kardeşlik birlikleri (fraternitates, caritates-fütüvvet gibi) görülmektedir.⁶

Anlaşıldığı üzere lonca kelimesi ise çoğu insan tarafından sadece bir ticaret birliği olarak görülmüştür. Gerçekte bu ticaret birlikleri, endüstri devrimine karşı bir hareket olarak büyümüşlerdir. Ancak bunun aksine loncalar, özgür insanların ve zanaatkârların oluşturduğu ve de birbirlerini destekleyen insanların kurduğu birliklerdir. Bunlar, Ortaçağ İngiltere’sinde karşılıklı yardımlaşma ve karşılıklı disiplin esasına dayalı zanaatkâr gruplarıydılar. Ancak bunlar, yapı ve işleyiş yönünden komün değillerdi; çünkü her bir grubun başında bir efendi ya da bir usta bulunmaktaydı.

Aslında Ortaçağda Avrupa’da loncalar, birer yerel organizasyon olup, ekonomik içeriğe sahiplerdi ve de belediyeye ait organizasyonlardı. Sonraki dönemlerde ise loncalara emek aristokrasisi olarak ayrıcalıklar verilmiştir.

Loncalar, XI. yüzyıl boyunca kasabaların gelişimine bağlı olarak Avrupa’da etkili olmuşlardır. Kentlerde üretimin kaliteli olmasını sağlamak için en iyi yöntem, zanaatkârları mesleklerine göre ayırmak ve onları denetlemektir. Henri Pirenne’ye göre bu birliklerin varlığına 1162 yılında Pontoise, 1164 yılında Hagenau gibi daha küçük kentlerde rastlanıyorsa demek ki, diğer büyük kentlerde bunların varlığının daha önceki yıllarda olması normal bir gelişim sürecidir. Genel olarak bakıldığında 1099 yılında Mainz kentinde bulunan dokumacılar, 1106 yılında Worms’ta balıkçılar, 1128 yılında Wurtzburg’da ayakkabıcılar, 1149 yılında Köln’de yorgancılar geleneksel gruplar oluşturmuşlardır. XII. yüzyılın başında Rouen kentinde ayakkabıcılar yani debbağlar, bu mesleği yapmak isteyenler tarafından herkesin girmek zorunda olduğu bir lonca kurulmuştur. İngiltere’de de II. Henry’nin saltanatının ilk yıllarında – daha sonra bunlar hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir- Oxford, Winchester, Londra, Huntington ve Lincoln’da bu esnaf loncalarından bahsedilmektedir ve bunlar, daha sonra bütün kentlere yayılmışlardır.⁷

Zanaatkâr loncaları, belirli bir zanaatı kamu otoritesince konulan kurallar çerçevesinde icra etmek tekeline sahip endüstriyel bir birlik olarak tanımlanabilir. Kendi kendini yönetme hakkı, loncalarda pek de bulunan bir şey değildir. Kentlerin büyük çoğunluğunda bunlar, kent

⁵ S. R. Epstein, “Craft Guilds, Apprenticeship, and Technological Change in Preindustrial Europe.” *Journal of Economic History* 53.4, 1998, ss. 684–718.

⁶ Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 201.

⁷ Aynı eser, s. 203.

otoritesinin vesayetini hiçbir zaman söküp atamamışlar ve onun denetimi altında işlevlerini sürdüren birlikler olarak kalmışlardır.⁸

Zanaatkârların bu şekilde sınıflandırılması ve denetlenmesi öncelikle onların çıkarlarını korumak için gerçekleştirilmiştir. Burada tüketiciyi hile ve sahteciliğe karşı korumak için endüstriyel uygulamayı düzenlemek satışları kontrol etmek yeterlidir. Loncaların yararlandığı mesleki tekel ise daha çok insiyâtime bırakılmış alıcılar için tehlikelidir. Ancak üreticiler için rekabetten kurtulma gibi bir avantaj da sağlamaktaydı. XI. yüzyıldan itibaren kurulmuş olan bu loncalar, mesleğin başkaları tarafından yapılmasını önlemeye yönelik yasal bir hakka sahip değillerdi. Kendi birliklerinden olmayan kişilere yönelik tek güçleri boykot idi. Bu kaba güç sayesinde bazen taleplerini de yerine getirmede zorluk çekmiyorlardı. Loncalar, çoğu zaman bunun karşılığı olarak bir ödeme de yaparlardı. Sahip oldukları tekel karşılığında İngiltere’de hükümdara yapılan yıllık ödeme içinde Fransa ve Almanya’daki bazı kentlerde bulunan farklı zanaat gruplarının vergi ödediğine dair var olan bilgiler, bunun en iyi kanıtıdır.⁹

Loncalar, ayrıca Avrupa’nın diğer bölgelerinde de farklılık göstermektedirler. Ve de ikiye ayrılırlar. Bunlardan biri sayıca az olan; ancak zenginlik ve önemi fazla olan tüccar loncalarıdır. Diğerleri ise zanaatkâr loncalarıdır ve bunlar, sayıca diğerlerinden fazladır.

Lonca çeşitlerine gelince, loncalar da kendi aralarında özellikle bağış işleriyle ilgilenen dini loncalar, kentteki diğer işlerle ilgilenen siyasi ya da politik loncalar ve de en yaygın olanları yani zanaatkâr loncaları ve tüccar loncaları olarak ayrılmaktaydılar. Bunlardan en önemli olanları tüccar loncaları ve zanaatkâr loncalarıdır. Tüccar loncaları, zanaatkâr loncalarından önce kurulmuş olmalarına rağmen, her ikisi de XII. yüzyıla kadar Avrupa’da var olmuşlardır. Bu loncaların her ikisi de XVI. yüzyılda güç kaybetmeye başlamıştır. Ancak Fransa, Almanya’nın büyük bir kısmı, İtalya, İskandinavya ve İberya Yarımadasında varlıklarını XVIII. yüzyıla kadar devam ettirmişlerdir.¹⁰

Yahudi ve Ermeni tüccarları ve yerel tüccarlar, Aragon’da “Consulados”, Almanca’da “Hansen”, İngiltere’de ve Fransa’da “Flemish” tüccarlar olarak tanınmaktadırlar. Ancak bunların hepsi, “Tüccar Loncaları” adı altında toplanmıştır.¹¹

Tüccar loncaları hakkında pek çok teori bulunmaktadır. Aslında bu loncalar, köken olarak erken V. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. Özellikle de deniz limanı olan kasabalar, buna öncülük etmişlerdir. Londra’daki haliç loncalarının seçimi kral otoritesi ile gerçekleşmiştir diye düşünülmektedir.¹²

Loncalar, Ortaçağ boyunca Avrupa’da her zaman varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu loncalar, daha çok ortak hedefleri olan insanlar tarafından oluşturulmuşlardır.

Ortaçağdaki loncaların genel olarak iki önemli fonksiyonu vardı ve bunlara uygun olarak hizmet ederlerdi. Bu fonksiyonlar:

1. Loncalar, yeni üyelerin eğitimi gibi konularda modern anlamda “ticari sır” denilen yasa ile ilgili olarak gerçekleşen beşeri sermayeyi korurlardı.

⁸ Aynı eser, s. 205.

⁹ Aynı eser, s. 204.

¹⁰ Sheilagh Ogilvie, “Guilds, Efficiency and Social Capital Evidence from German Proto-Industry”, *Cesifo Working Paper No: 820, Category 10: Empirical and Theoretical Methods* December 2002, s. 2.

¹¹ Oscar Gelderblom - Regina Grafe, “The Rise, Persistence and Decline of Merchant Guilds”, *Rethinking the Comparative Study of Commercial Institutions in Pre-modern Europe*, Aralık-2008, s. 7

¹² *Monumenta Germaniae Historiae, Legum, Sectio II, Tome II*, (Ed. Alfred Boretius & Victor Krause), Hanover, 1897, s. 375; *Select Charters of English Constitutional History*, (Ed. William Stubbs & H. W. C. Davis), Clarendon Press, Oxford, 1913), ss. 76-77.

2. Loncalar, görevlerini onay işaretleri olarak tanımlanan kolektif ticaret işaretleri ile gerçekleştirirken gruplar içindeki – özellikle de üreticiler arasında olan- asgari kalite standartlarını onaylardı.¹³

Bu görevler doğrultusunda çalışmalarını yürüten loncalardan özellikle de Flaman ve Brabantine kentlerindeki zanaat loncaları, geç XIII. yüzyıl ve erken XIV. yüzyıl sırasında önemli bir politik güç kazanmayı başarmışlardır. Bu yüzden de loncalar, ekonominin gelişim aşamalarında önemli bir etkiye sahiplerdir. Özellikle de kent çevresinde önemli bir güç olmuşlardır. Hatta geç Ortaçağda Ghent şehri, çok fazla lonca barındırmasından dolayı Avrupa’da politik etkinin en fazla olduğu kent olarak kabul edilmektedir.¹⁴

Gerçekten ekonomik çerçeve açısından bakıldığında loncalar, kentlerdeki ticari değişimi ve endüstriyel üretimi belirleyen önemli birer organizasyondurlar.¹⁵

Büyük bir organizasyon olmalarının yanı sıra şunu da belirtmeliyiz ki; erken dönemlerde Avrupa’da bulunan loncalar, şehirlerde ve kasabalarda var olmuşlar ve de üyelerini daha çok erkek üyelerden seçmişlerdir. Kadınlar, bu konuda tercih edilmemiş ve dul olanlar da loncalara kabul edilme konusunda epey kısıtlanmışlardır.¹⁶

Bütün loncalarda üyeler, ustalar, kalfalar ve çıraklar olmak üzere birbirinin astı ve üstü olan çeşitli sınıflara ayrılmışlardır. Ustalar ve kalfalara kullandıkları hammadde ve aletlerin mülkiyetini ellerinde bulunduran küçük atölyelerin sahipleri idiler. Satışlardan elde edilen karla birlikte imal edilen nesnelere de onlara aitti. Çıraklar bunların gözetiminde işe alıştırılırlardı. Hiç kimse ustalaşmadan zanaata kabul edilmezdi. Kalfalar ise henüz ustalaşmamış ücretli çalışanlar idiler. Aslında ustaların sayısı, yerel pazarın talebine bağlı olarak sınırlıydı. Kurallarca sıkı bir şekilde sınırlandırılan personel, bir ya da iki çırakla bir kalfadan oluşmaktaydı. Eğer bir usta evlilik ya da miras yoluyla daha fazla bir servete kavuşursa, loncanın zararına işini büyütmezdi. Çünkü imalat sistemi, rekabete hiç yer bırakmıyordu.¹⁷

Bunun yanı sıra Bruges kentindeki loncalarda eğitim gören çırakların çoğunluğu, bazı sebeplerden dolayı usta olamamışlardır. 1385 ve 1550 yılları arasında burada yay yapımcıları

¹³ Robert P. Merges, “From Medieval Guilds to Open Source Software: Informal Norms, Appropriability Institutions, and Innovation”, *Institute for Legal Studies, Conference on the Legal History of Intellectual Property November 13*, S. 5, Madison, Wisconsin, 2004, ss. 1-25.

¹⁴ Peter Stabel, “Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment”, *Journal of Medieval History* 30, 2004, s. 190; Walther Kirchner, *Western Civilization to 1500*, Barnes&Noble pres, New York, 1960, s. 257.

¹⁵ Peter Stabel, “Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment”, s. 192.

¹⁶ Clare Haru Crowston, “Women, Gender and Guilds in Early Modern Europe”, *The Return of the Guilds Utrecht*, Utrecht University, 5-7 October, 2006, s. 1.

¹⁷ Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 207-208. Burada şu ayrımı da belirtmeliyiz ki; Ortaçağda tüm zanaatkârlarda olduğu gibi tüm işçiler de loncalar ayrılmışlardır. Ancak bunlar, biçim olarak aynı gibi görünse de üyelerinin konumları açısından farklılık göstermektedirler. Fırıncılar, demirciler vs. gibi yerel imalâtle uğraşan mesleklerde, aletler, atölyeler ve hammadde ile tamamlanmış ürünler, tümüyle çalışanlara aitti ve de bunları müşterilerine satıyorlardı. Ancak büyük endüstrilerde sermaye ve emek birbirinden ayrılmıştı. Pazardan çok uzak olan işçi, sadece kendisine ödemedeki bulunan müteşebbisi tanıyordu ve onun aracılığıyla emeğinin ürünlerini birkaç el değiştirdikten sonra Doğu Akdeniz limanlarında ya da Novgorod panayırlarında satmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 208-209.

loncaları içinde 358 çırak ve 267 usta tespit edilmiştir. Fakat bunların arasından yani listede isimleri bulunan çıraklardan 79 tanesi yine aynı dönemde usta olmuştur.¹⁸

Ustaların ve çırakların loncaya kabul edilme yaşlarına gelince çıraklar, özellikle 5 ve 7 yaş arasında olanlardan tercih edilirdi. Ustalık aşamasına ise en geç 32 yaşında ulaşırlardı. Bunlara bilgiler, yine Bruges'deki şarapçı ya da fiçici loncalarında bulunmaktadır. Bunlar, yay üreticileri ile birlikte, yerel ve bölgesel ekonomide hayati önem taşımaktaydılar. 1375 ile 1500 yılları arasında 966 çırak ve 685 usta, fiçici loncasına kayıt yaptırmıştır. Bu loncanın % 17'si fakirdir. Usta olabilecek kadar şanslı olanlar, erken XV. yüzyıla yani yaklaşık olarak 1400-1410-1420'li yıllara aittirler.¹⁹

Loncalardaki genel işleyiş durumuna bakacak olursak en ilginç olan uygulama, tekne ve zanaat loncalarında çalışan vasıflı işçilere getirilen ev yasağıdır.

Ayrıca buluş ve araştırma yapmak için gerekli olan araçlar ya da ürünler, hem avantajlı hem de getirisi makul olan bir fiyatla loncada ilgili kişiler için tedarik edilirdi.²⁰ Bu uygulamalar, loncaları daha cazip hale getirmiştir. Bu arada loncalar tarafından teknolojinin de kullanılması, onların yeniliklere açık olduklarının bir göstergesidir.

Bir diğer uygulama ise, kaliteli cam yapmak için beceriye dayalı, entelektüel bir mülkiyet şeklinin uygulanmasıydı. Bilgi, günümüz bilgi çağında olduğu gibi Ortaçağ'da da önemli bir meta olarak kabul edilmekteydi. Bir dereceye kadar herkesin geçim kaynağının cam yapımına bağlı olduğu Muronu topluluğunda cam zanaatçıları hakkındaki bilgi, aslında daha çok toplumsal mülkiyet ile ilgili idi. Bu mülkiyet haklarının korunması ve devam ettirilmesi konusundaki başarısızlık ise Venedik toplumunun ve loncanın zararına idi.²¹

Bazı tarihçiler, bu uygulamalara bağlı olarak loncaların pahalı tekelleri yaptıklarını, bazıları ise olumlu yararlarının olduğunu bazıları da bunların ekonomik olarak güçsüz olduklarını tartışmaktadırlar.²² Bu konu, tam anlamıyla açıklığa kavuşmamıştır.

Loncaların çok değişik çalışma şekilleri vardı. Şöyle ki ellerindeki ürünleri mutlaka satarak elden çıkarırlardı. Bununla da gurur duyarlardı. Ypres kentinde XIII. yüzyılın sonuna doğru üretilen ve satılan kumaş parçalarının sayısı bir yıl içinde 8000'e ulaşmıştır. Bu da oldukça büyük bir rakamdı.²³

Lonca üyelerine gelince onlar, XIII. yüzyılın birinci yarısından itibaren kendi kendilerini yönetme, kendi sorunlarını görüşmek üzere toplantılar yapma, bir çan ve mühre

¹⁸ Peter Stabel, "Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment", s. 200.

¹⁹ Aynı makale, s. 201.

²⁰ Robert P. Merges, "From Medieval Guilds to Open Source Software: Informal Norms, Appropriability Institutions, and Innovation", s. 6.; Stephan R. Epstein, "Invention and Institutions of Intellectual Property in Historical Perspective", s. 3-4.

²¹ W. Patrick McCray, *Glassmaking in Renaissance Venice: The Fragile Craft*, Ashgate Publishing, Aldershot, UK, 1999, s. 150.

²² Ulrich Pfister, "Craft Guilds and Proto-industrialization in Europe, 16th to 18th Centuries, in Guilds, Economy and Society", International Economic History Conference, (Ed. S. R. Epstein, H. G. Haupt, Carlo Poni, and Hugo Soly), Sevilla, 1998, ss. 12-14; Bo Gustafsson, "The Rise and Economic Behaviour of Medieval Craft Guilds", *Scandinavian Economic History Review*, 35, 1987, ss. 1-40; S. R. Epstein, "Craft Guilds, Apprenticeship, and Technological Change in Preindustrial Europe", *Journal of Economic History* 58, 1998, ss. 684-713.

²³ Georges Renard, *Guilds in The Middle Ages*, (Çev. Dorothy Terry, Ed. G. D. H. Cole), Batoche Books, Kitchener, Kanada, 2000, s. 40.

sahip olma ve kent yönetimini ellerinde bulunduran zengin tacirlerin yanı sıra kentin yönetimine katılma haklarını talep etmişlerdir. Loncaların bu aşamadaki girişimleri çok tehlikeli olmaya başlayınca 1189 yılında Rouen’de zanaatkâr dernekleri yasaklanmıştı. Aynı şey, 1255 yılında Dinant’da, 1280 yılında Flander kentlerinin çoğunda ve Tournai’de, 1290 yılında Brüksel’de de gerçekleşmiştir. Bu durum, XIV. yüzyıl boyunca da devam etmiştir. Ancak bunların sonucunda her yerde olmasa da bazı yerlerde kendi üyeleri seçimlerde aday göstermek ve yüksek burjuvazi ile yetki paylaşmak haklarını elde etmişlerdir.²⁴

Bu konuda yazılmış en önemli eserlerden *Book of Crafts*’ta –bu eser, 1261’den 1270 yılına kadar olan dönemi içerir ve IX. Louis’in emri ile yazılmıştır- Paris’teki sofrta örtüsü dokuyucularının statüleri şu şekilde ifade edilmiştir: “Ustanın oğlu dışındaki bir kişi dokuyucu ustası olamaz”. Dolayısıyla XIII. yüzyıldan itibaren, ekonomik sonuçların takibinde lonca organizasyonu, saflarını kapamış ve de dar manalı bir oligarşiye sahip olmuşlardır.²⁵

Zamanla Avrupa’nın diğer bölgelerinde de Norveç’teki loncalar gibi yabancı işçilere karşı tepkiler artmış ve pek çoğu çıraklarının sayısını sınırlandırmaya başlamıştır. “Dokuyucuların Hareketi” olarak adlandırılan 1554 yılına ait bir İngiliz kanunuyla birlikte bir ustanın belli bir sayıdan fazla tezgâha sahip olması ya da onları kiralaması yasaklanmıştır. Böylece Fransa’da ortaya çıkan sayısız davalar, loncalar tarafından gerçekleştirilen köylü emeği ile birleşince korkunç bir yarışa neden olmuştur. Zamanla mekanik emeğe duyulan ihtiyaç artmıştır. Bunun sebebi de geniş çaplı hale gelen ticarettir.²⁶

Loncaların bu çabaları, 3 tip görev üzerine yoğunlaşmıştır. Birinci olarak rutin ve dini hizmetlerdir. Lonca üyeleri, pazar günleri kilisede toplanırlardı. İkincisi ise üyelerinin ölümünden sonra bile onların lehine yapılabilecek işleri içermektedir. Üçüncüsü ise üyelerin dindarlığını korumak ve de devam ettirmek için telkinler içermektedir. Bir lonca üyesi, yılda en az bir defa memurları seçmek, hesapları kontrol etmek, yeni üyelerin askere alınması, politikaların tartışılması ile karşılaşır. İhtiyar heyeti, loncanın aktivitelerini yönetirdi. Temsilciler, loncanın hesaplarının kontrolü ve sermayelerin korunması ile ilgilenirdi. Dekanlar, üyelerin katılacağı ziyafetler, törenlerin düzenlenmesi ve de davranışların kontrol edilmesi ile ilgilenirdi. Katipler ise kayıt tutarlardı. Kararlar ise usta zanaatkârlar arasında sağlanan çoğunluk oyuna göre alınırdı.

Esnaf loncaları, sahip oldukları siyasal etki ve iç özerklik açısından bir yerden başka yere oldukça büyük farklılıklar göstermekle birlikte, bunların ekonomik olarak özellikleri bütün Batı Avrupa’da birbirine benzemektedir. Ortaçağdaki kent ekonomisinin temelinde var olan korumacılık olgusu çok açık bir şekilde bu loncaların teşkilatlanmalarında hissedilmektedir. Kent pazarı, yabancı ürünlere kapatılırken, sadece kendi üyelerine açık bulunduruluyordu. Aynı zamanda meslek üyelerinden hiçbirinin birbiri aleyhine zenginleşmemesine dikkat edilmekteydi. Ayrıca her türlü reklam yasaklanmakta, atölyelerdeki işçi ve alet sayısına karar veriliyor ve engizisyona özgü yetkilerle donatılmış nezaretçiler tayin ediliyor yani kısacası lonca yönetimleri, üyelerinin her birine hem koruma hem de mümkün olduğunca eksiksiz bir eşitlik sağlamanın çarelerini arıyordu. Loncanın sahip olduğu tekel ve ayrıcalıkların karşılığı, her türlü girişim gücü yok edilmekteydi. Loncadaki yönetimle birlikte hiç kimsenin bir başkasını zarara sokacak şekilde daha ucuz ve kolay üretim yapabileceği yöntemlerin uygulanmasına izin verilmiyordu.²⁷

²⁴ Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 205-206.

²⁵ Georges Renard, *Guilds in The Middle Ages*, s.43.

²⁶ Aynı eser, s. 71.

²⁷ Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 206.

Bu loncaların en önemlilerinden biri, İngiltere’de II. Henry’nin saltanatının son yıllarında özellikle de 1170 yılında Rouen kentinde tabakçılara ait olan loncadır. Yine bu dönemde İngiltere’de isyanlar ve de savaşlar da vardı. İsyancıların çocuklarına karşı onu koruyan yardımcısına Rouen kentindeki tabakçıların bir kısmını vermiştir. Bu zanaatın Rouen bölgesindeki endüstride önemli bir tekeli vardı. Hatta burası, bu sebepten dolayı ilerde kral tarafından özel bir şekilde korunma altına alınmıştır. Bilindiği üzere II. Henry, bu kısmi yağ ve tabak loncalarını gelenekleri ve görevleriyle birlikte bağışlamıştır.²⁸

Yine II. Henry döneminde 1175 yılında Oxford’daki ayakkabıcılara ait büyük bir lonca hakkında da kaynaklarda bazı bilgiler bulunmaktadır. Şöyle ki; ayakkabıcı, ayakkabı üretiminde kullanılan İspanya deri ve ayakkabısından adını almıştır. II. Henry, saltanatının son zamanlarında böylesi pek çok özgürlüğü, hazineye ödenebilir düzeyde yıllık bir ücret karşılığında bağışlamıştır. II. Henry, Oxford kasabasına sonradan gelen ayakkabıcıların aynı lonca içinde yer almasına izin vermiş ve de aynı ayrıcalıkları onlara da vermiştir. Bunlar, bu hibeler için her yıl, bir gram(ounce ya da ons) altın vermişlerdir.²⁹

Bir diğeri de Richirzegcheide kentinden olan bir birliktir. Bu da, 1180 yılında marangoz endüstrisinin gelişimine bağlı olarak büyük bir marangoz loncası halini almıştır. Çünkü burada kereste bolca bulunmaktaydı. Bu durum yani kerestenin evlerin yapımında kullanılması, kasabaların da büyümesine yardımcı olmaktaydı. Bu yüzden de marangozlar, organize olmuşlardır. Giriş ücretleri, sosyal ve kardeşçe olan faaliyetleri üyelik kurallarının hazırlanması kendilerini ve haklarını adalet karşısında savunacak birimlerin oluşması gibi işlemleri kendi birlikleri yapacaktı. Onlar, şehir birliğindeki tüzüğü kabul etmişlerdi. Theoderic, Mulingazzin’de ve Henry Flaco adlı kişiler, vatandaşların temsilcileri idiler. Richirzegcheide kentinde görevlilerin tavsiye ve ortak rızası ile John Evangelist onuru için kabul edilmiştir. Ve bu, Richirzegcheide’deki memurların varlığında şehir salonunda onaylanmıştır. Onlar, kanunla bu kardeşliğe sahiplerdi. Dresler denilen ve bu kardeşliğe katılmayı isteyen her bir marangoz, 12 solidi verecekti. Leirtint olarak adlandırılanlar ise giriş için 4 solidi ödeyeceklerdi. Brethren zanaatına mensup olmayanlar ya da kardeşlik için söylenenler 24 denarii ödeyeceklerdi. Burada ölüm ve cenaze töreni için 4 pound verilirdi. Onun nöbeti için izlemesi için 6 kişi atanırdı. Onun gömülmesine loncanın üyesi olan erkekler ya da kadınlar gelirdi. İzlemeyi ihmal edenlere 2 denarii tatmin için verilirdi. Vatandaşlar, keresteyi diğer tüccarlara satarlarsa bunun için sonraki gün para ödemeyeceklerdi. Eğer satıcı şikâyette bulunacak olursa, erkek kardeş onu tatmin için 10 denarii verecek şekilde borçlu olurdu. Ayrıca Brethen denilen kişi kendi işini bir vatandaşa ya da misafire verirdi ya da bu iş için söz verirdi. Böylece iş, 2 hafta gecikirdi. Eğer bu kişi, bir misafir ya da vatandaş olursa ve de bu konuda şikâyet olursa erkek kardeş, 10 denarii gibi bir parayı Brethen denilen kişiye verirdi.³⁰

Londra’da I. ve II. Henry zamanında dokumacıların da loncaları bulunmaktaydı. Bu loncanın üyeleri, Londra’nın vatandaşları olan yabancılarıydı. 1202 yılında dokumacılar loncası kaldırılmıştır. Kral John, yabancı loncaları engellemek için vatandaşlardan ağır ödemeler alırdı. Fakat dokumacılarından da kalmalarına izin vermek için para alırlardı. Londra’daki dokumacılar, tüccarlar gibi hareket ederlerdi. Yıllık olarak dokumacıların loncalarından 18

²⁸ *Documents Relatifs à l’Histoire de l’Industrie et du Commerce en France*, (Ed. Gustave Fagniez), c. I, Alphonse Picard et Fils, Paris, 1898, s. 89.

²⁹ *Documents Relatifs à l’Histoire de l’Industrie et du Commerce en France*, c. I, s. 8

³⁰ *Urkunden zur Städtischen Verfassungsgeschichte*, s. 353.

gümüş mark alınırdı. Vatandaşlar, her yıl 20 gümüş mark parayı St. Michael yemeğinde hazineye öderlerdi.³¹

Cezalar konusuna gelince loncalar, çok sert cezalar veremezlerdi. Çünkü üyeler, kanunlar ile korunmaktaydı. Loncalar, gönüllü birliklerdi. Sert cezalar ile karşılaşan üyeler, loncadan istifa edebilir ve de uzaklaşabilirlerdi. Devlet ile loncalar arasındaki ilişkiler de Avrupa'nın her tarafında farklı şekillerde olmaktadır. Loncalar, yasal ayrıcalıklara ve mülkiyet hakkına sahip özerk bir kurum olarak tanınmak için çalışırlardı. Bu hakları da ulusal ve belediye gibi kurumlardan alırlardı. Loncalar, örneğin İngiltere'de mülk sahibi olmak için kraliyet hükümetinden bir izin emrini almak zorundaydı. Fakat pek çoğu yasal izin olmadan işlerini yürütürlerdi.³²

Bu bilgilerden yola çıkarak bütün olarak düşündüğümüz zaman, Ortaçağda şartların çeşitliliğine rağmen, ustaların konumunun maddi olarak çok iyi olduğunu söylemek imkânsızdır. Ancak günümüzdeki işçilerin konumuyla kıyaslayınca manevi olarak daha iyi olduklarını söylemek mümkündür.

II. Loncaların Yapılanmasında Önemli Olan Unsurlar

Loncaların organizasyonu yani düzenlenmesi de önemli bir konuydu. Loncaların organizasyonunda önemli olan unsurlar şunlardır.³³

1. Loncalar, bazen ustaların ve tüccarların sadece bir bölgede toplanmasına sebep olurdu. Aslında bu bir hata idi. Örneğin Lyons gibi kasabalarda bu nedenle ticaret, dışarıya kapalı idi. Sonradan loncalar, emek aristokrasisini de kendi bünyelerine almışlardır. Gerçek olan şey, loncanın farklı grupları bir arada tutmaya çalışmasıdır. Ancak bu loncalar, ya yarı demokratik ya da yapı içerisinde kapitalist bir özelliğe sahip olurlardı.

2. Loncalar, bazen sadece ticaretle uğraştıkları için basit bazen de çok fazla alt gruba sahip oldukları için karmaşık bir yapı sergilerlerdi. Bu durumda loncalar, zanaatkâr loncalarından oluşan bir federasyon olup, kendi memurlarını bünyelerinde bulundurlardı. Herkesin gönüllü olarak geldiği ve aynı zamanda bireysel hayatları da içerisine almaktaydılar. Bu özellikleri bulduran en iyi örnek, Floransa'da bulunmaktadır. Buradaki loncanın adı, "Arte"dir ve "Membri" adıyla alt bölümlere ayrılmışlardır. Bu yüzden Arte, birliklerden oluşan bir birlik olarak tanımlanmaktadır.

3. Loncalar, basit bir yapıya sahip olduklarında yarı demokratik bir yapıya sahip olurlardı. Ustalar, kalfalar ve çıraklar belli bir dereceye kadar sıralanmışlardır. Hiyerarşi ve eşitlik onlar için çok önemli idi.

4. Eğer bir çocuk, loncaya kabul edilirse, ustaların evinde eğitim görürdü. Belli antlaşmalar dahilinde bir aile, onun yiyecek ve kıyafetlerini alır; bir diğer aile ise belli bir süre sonra çıraklara bir miktar ücret verirdi. Bunun yanı sıra belli yasaklar da içermektedir. Örneğin bir çırak, ustasına karşı itaatkâr olmak zorunda idi. Ayrıca kendi efendisinden başka bir efendi için çalışması yasaktı. Bir usta da ona zanaatın bütün inceliklerini öğreteceğine dair söz verirdi. Ayrıca hastalıkta ve sağlıkta neler yapılması gerektiğini de öğretirken, hastalık durumunun çok uzun sürmemesine özellikle de bir aydan fazla sürmemesine dikkat edilirdi. Bunlar, doğal olarak onlara bazı haklar da sağlamaktaydı. Bu durumlarda ustalar, hataların düzeltmelerini kendileri yaparlardı. Floransa'daki bir halat üreticisi ile birlikte kontratı hazırlarlardı. Bunu da çırağın hastalık ya da sürekli bir rahatsızlık durumunda yaparlardı. Bu

³¹ Documents Illustrating the History of Civilization in Medieval England, (Ed. T. R. Davies), E. P. Dutton, New York, 1922, s. 115.

³² Gary Richardson, *Medieval Guilds*, University of California, EH. Net.10.02.2013.

³³ Georges Renard, *Guilds in The Middle Ages*, s. 21-26.

işi de kan tahlili yaparak çözmeye çalışırlardı. Bu durumda çırak, ustasından bir süreliğine uzaklaştırılır ve de o dönüncüye kadar yeri sabit tutulurdu. Böyle bir konumda yani işten uzak kalma konusunda en uzun sürenin 26 hafta olduğu da bilinirdi. Eğer lonca üyesi, 3 defadan fazla bir kaçamak yapmışsa kovulurdu ve ailesi de ustaya ödeme yapmak zorunda kalırdı. Ve de geri alınmasına izin verilmezdi.

Genel itibarıyla ustaların maaşları bazen kendilerini tatmin edecek kadar yüksek de olabilirdi. Bununla ilgili en iyi örnek, 3 Temmuz 1323 tarihli Montpelier’de bulunan terziler arasındaki düzenlemeyi anlatan aşağıdaki karardır:

“Eğer bir usta, kendisinden kaynaklanan sebeplerden dolayı çalışanlarından birinin ücretinde yanlışlık yaparsa, o işçiye diğer ustaların muhakemelerine göre kararlarını söylemeleri gerekirdi. Eğer bunu yapmazsa, bundan böyle hiçbir işçi onunla çalışmazdı. Ödeme olmaması durumunda o kişi, Tournais loncasına 10 denier civarında bir yardım vermek ve loncaya bunu teslim etmek zorundaydı”.³⁴ Bu karardan anlaşıldığı üzere, lonca üyeleri aralarında mümkün olduğunca adaletli davranmaya çalışmaktadırlar.

5. Kalfa, Fransızca’da “valets” (memur), “compagnons” (ashab), “serviteurs” (hizmetçi), “locatifs” (kiralananlar), “garçons” (erkek çocuklar) gibi isimlerle adlandırılırdı. Kalfalar, her zaman kendi ustaları ile birlikte çalışmak ve işleri bitirmek zorunda idiler.

III. Loncalarla İlgili Olarak Çıkarılan Kanunlar

Verneuil’de 884 yılında yayınlanan bir katedral danışma kurulunda şöyle bir karar yer almaktadır:

Bölüm 14. Rahipler ve dükün yardımcıları köylüleri komuta etmekteydi. Onların kendi aralarında toplanmasını engellemek için uğraşmaktaydılar. Bunlar, genelde lonca yani “gild” olarak anılırlardı. Bunun yanı sıra kendi durumları hakkında rahiplere bilgi verirlerdi.³⁵ Bu maddeden anlaşıldığı kadarıyla, aslında birlik oluşturulmasına engel olunmaya çalışılmıştır. Ancak din adamlarından rahipler de loncaları kontrol etmekteydiler.

Bunun yanı sıra 930 yılında Londra Şehrinin Kanunları adı altında çıkan aşağıdaki yönetmelik de yayınlanmıştır:³⁶

Burada şunu da belirtmeliyiz ki; bu, piskopos ve kasaba heyeti başkanlarına ait olan bir yönetmeliktir.

Bölüm III. Biz, genelde 10 tane adamı bir grup olarak kabul ederiz. Başkan olan kişi, diğer 9 kişiyi yönetir. Onların her birinin görevleriyle ilgilenirdi. Hepimiz yani bu 10 kişi, birbirimizi koruyacağız. 11 kişinin loncaya ait parayı toplamasına ve de ödemeler geldiğinde bu parayı kullanmasına izin verilmelidir. Eğer para, bize uygun şekilde artarsa, onlar tarafından ayrıca kabul edilmesine ve de bizim yararımıza olan her şey için kullanılmasına izin verilmelidir. Bunlar, 30 pence ya da bir öküz değerindeki para alındıktan sonra yapılmalıdır. Ayrıca bunlar, bizim yönetmeliklere uygun olmalıdır.

Bölüm IV. Loncaya çağrılan herkes, kendi arkadaşına yardım etmelidir. Onunla birlikte yani kayıp bir hayvanın izini sürer gibi işi yürütmelidir. Eğer yolları kesilirse özellikle

³⁴ Georges Renard, *Guilds in the Middle Ages*, s.17.

³⁵ *Monumenta Germaniae Historiae, Legum, Sectio II, Tome II, s. 375; Select Charters of English Constitutional History, ss. 76-77.*

³⁶ *Monumenta Germaniae Historiae, Legum, Sectio II, Tome II, s. 375; Select Charters of English Constitutional History, ss. 76-77.*

de nüfusun arttığı yerlerde 2 ondalıklardan bir kişi tedarik edilmelidir. Seyrek olduğu yerlerde ise ihtiyaç olunan yere gitmeleri emredilmelidir.

Bölüm VIII. 1. Biz, loncada her ay toplantı yaparız. Yapabilirsek ve boş vaktimiz olursa; yönetici konumunda olanlar, bizi bilgilendirir ve kararımızın ne olduğu sorulur ve yürürlüğe konur. Burada 12 adamla birlikte yemek yeriz. Onlar, birbirlerini yine birbirlerine verdikleri değer kadar beslerler.

Bölüm VIII. 2. Bunun ardından eğer topraklı ya da topraksız herhangi bir büyük ve güçlü bir akrabanın olması gerekirse, ister 12 isterse 2 kişi olsun onlar, bizim hakkımızı reddederler ve savunma için ayağa kalkarlar. Biz hepimiz kasaba heyeti başkanıyla birlikte hareket ederiz. Ayrıca her iki tarafa da onlardan göndeririz ve pek çok adama işlerin yapılması için yardım ederiz.

Bölüm VIII. 9. Fakat eğer biz, barış yönetimini sağlamada başarılı olursak, bizim aldığımız kararlar, bizi destekleyen kralın ve sonra da bu hırsızların geçmişte olduğundan daha fazla el üstünde tutulacağını umabiliriz.

Londra’da çıkartılan ve de Londra şehrindeki loncaların yapısına uygun olarak hazırlanmış olan bu yönetmeliğin yanı sıra, Worms’lu Piskopos Adalbert, 1106 ve 1107 yıllarında balıkçılığa ait büyük bir zanaatkâr loncasını geliştirmeye yönelik ve hatta balıkçıların zanaatını büyük bir tekel haline getirmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Hiç balık satın alınmamasından dolayı bunu önlemeye ilişkin ilk başta şöyle bir hüküm çıkarılmıştır. Şöyle ki;

“Bilindiği üzere, Worms kilisesi piskoposu Adalbert, vekillerinin izni ve öğüdü ile Kont Wernher’in dilekçesi üzerine 23 tane Worms’lu balıkçıyı ilan etmiştir. Bu balıkçıların isimleri şöyledir: Herrich, Sethwin, Satmar, Herrich, Etman, Dietmar, Siegefrit, Lutwin, Godeschalc, Worfram, Wilrich, Guntere, Woppelim, Lutfrit, Gerhart, Luzo, Berchtolt, Luzo, Bernhelm, Truthnit, Ruthart, Hildebrant, Godescalch. Eğer onlardan biri saldırıya uğrar ve ölüme yenik düşerse, onun en yakın akrabası özel bir gelenek ile onun görevine getirilebilirdi. Fakat bunu yapmada başarısız olursa, kasabanın konsiline yapılan adı geçen görevin iadesi sağlanırdı. Buna ek olarak, yukarıda adı geçen aynı piskopos, eğer birisi Suelntheim diğeri de Altdruphen adlı iki kasaba arasında balık getirip satarsa ya da adı geçen balıkçılardan balık satın alırsa; balıklar, ondan alınacak ve eşit şekilde kasaba halkı arasında bölüşürülecektir. Fakat karar alınmadan önce ve de karar geçtiği zaman, 3 tane yetenekli kişi onun tarafından önerilecektir. 2 tanesi belediye başkanına 3 tanesi de Kont’a gönderilirdi. Balık yakalayanların bunları satmaları yasaklanmamıştı. Fakat bahsedilen 23 kişinin ilk hükümden sonra satın almasına izin verilmiyordu. Bunun yanı sıra bahsedilen piskopos, miraç zamanında 23 balıkçının daima 3 somonu belediye başkanına ve 3 taneyi de Kont’a sunulmasını yasakladığını ilan etmişti ve de onlar, her yıl böylesi bir öneriyle bu kararın varlığını doğrulamaktadır.³⁷ Yani günümüz ifadesi ile hem üretici ya da hem satıcı hem de alıcının hakları eşit olarak korunmaya çalışılmaktadır.

Bunun yanı sıra 1182 yılında da Paris kasapları, ticarete bir tekel oluşturmuşlardır. Onlara yönelik ayrıcalıkları içeren bir tüzük hazırlanmıştır. Ayrıca balıkla da ilgilenmişlerdir. Paris’te Frankların kralı kasaplara atalarının geleneklerini devam ettirmeleri için izin vermiştir. İşte bu gelenekler doğrutusunda verilen ayrıcalıklar şunlardır:

³⁷*Urkunden zur Städtischen Verfassungsgeschichte*, (Ed. F. Keutgen), Emil Felber, Berlin, 1901, s. 351.

1. Paris kasapları, canlı ve ölü sığırları satabilirlerdi. Serbest şekilde hem ticaretini yaparlar hem de gümrük olmaksızın ya da herhangi bir para vermeden Paris sınırları içinde bulunurlardı. Deniz balığı, taze su balığı gibi istediklerini satın alır ve de satarlardı.

2. İster Paris kasabı olsun isterse diğer kasaplar olsun bazı haklara sahiplerdi. Yiyecek ve içecekleri bolca bulunurdu.

3. Noel'in Oktav gününde her kasap bize yıllık 12 denarii verirdi. Paskalya ve St. Denis oktavlarında ise ona 13 denarii verilirdi.

4. Her kasap, domuz eti kestiği her cumartesi için bizim kasaba heyeti başkanına stand için borçlu olurdu. Her kasap, her yıl bize borçlanırdı. Bu tüzük, 1182 yılında lordun saltanatı süresince yani 4 yıl süreyle Paris'te geçerli olmuştur.³⁸

Yerli tüccarlar arasındaki düşmanlık ve kıskançlık kraliyet koruması altındaki yabancı zanaatçılar için İngiliz şehirlerinde dokumacılar için yapılan düzenlemelere yansıtılmıştır. Bu nedenle Winchester'da, 1209 yılında dokumacılarla ilgili bir kanun çıkartılmıştır. Ticaret, yerel tüccarlarca sınırlandırılmıştır. Tam vatandaşlık, zenginlik elde eden ne boyama ne de kurutma için kabul edilmezlerdi. Bilindiği üzere dokumacı kumaşı, ne boyayabilir ne de kurutulabilirdi. Yabancı olmayanlara kumaş satabilirlerdi. Fakat sadece şehrin tüccarlarına satabilirlerdi. O kişinin dürüst olmasına çok dikkat edilirdi. Kumaşı bir yabancıya satacak olursa, ya da yabancı kişi kumaşı kaybederse, diğeri artık şehrin merhametine kalırdı. Ne dokumacı ne de diğeri ticaret dışında bir şey satın almak için belediye başkanı ile anlaşma yapardı. Onlardan herhangi biri zengin olup da ticaretten vazgeçmek isterse, malzemeleri evin dışına taşır ve sonra özgürlük içinde yapabildiği kadar şey yapardı. Onların söylediği şekilde Londra'da gelenekleri ve özgürlükleri vardı.³⁹

Erken Ortaçağlarda manor topraklardaki serflerin işi sadece ihtiyaç ölçüsündeydi. Kasapların büyümesiyle birlikte özgür zanaatçılar sayıca fazlaştılar ve de zanaat loncalarının şekillenmesiyle birlikte avantajlar kazanmışlardı. Aşağıdaki bölüm, 1231 yılında hazırlanan Stendal'daki lonca yönetmeliğinden alınmıştır. Bu yönetmelik, Stendal'daki hazır giyim kesicileri ve lonca kanununun revizyonu hakkındadır. İşte yönetmelikten en önemli maddeler:⁴⁰

Kanunlar:

1. Kumaşı kesmek hiç kimsenin haddine değildir. Herkim bu kanunu çiğnerse, 3 yetenekliyle loncada bunu düzeltereğiz.

2. Burada yılda 3 defa bir toplantı olur. Ancak her kim bu toplantıya gelmezse, bunu yargıya göre düzeltereğiz.

3. Bu erkek kardeşlerin toplantılarına gelmek isteyenler, ilk başta 5 solidi gibi bir ödeme yaparlar daha sonra da başkana ya da yöneticiye 6 denarii verirlerdi. Eğer bir kişi, dürüst değilse ve de kendisini çok iyi ifade edemiyorsa ikinci ve üçüncü toplantıya kadar dışarıda tutulurdu. Eğer bir kişi, loncaya girmek isterse herhangi bir yeteneğini gösterir ve başkana bir solidus verirdi. Eğer misafir olan biri,

³⁸ *Documents Relatifs à l'Histoire de l'Industrie et du Commerce en France*, c. I, s. 174.

³⁹ *Beverley Town Documents, Selden Society*, (Ed. A. F. Leach), c. XIV, Londra, 1900, Appendix (Ek:II) II, ss. 134-135; (yeni basımı) *A Source Book for Medieval Economic History*, Milwaukee, 1936; New York, 1965), ss. 242-243.

⁴⁰ *A Source Book for Medieval Economic History*, (Ed. Roy C. Cave and Herbert H. Coulson), Milwaukee, 1936, ss. 246-247; *Readings in European History*, (Ed. Leon Bernard and Theodore B. Hodges), New York, 1958, ss. 114-115

bizim birliğimize katılmak isterse giriş için loncaya 30 solidi ve başkana da 18 denarii verirdi.

4. Fakat yıllık fuar zamanlarında bir kişi misafir olsa bile, bütün fuar boyunca kumaş kesimi yapabiliirdi.

5. Kasabalı olanlardan bir kimse, loncaya giriş için birliğe hür olarak bir altın mark, başkan da 18 denarii verirdi.

6. Eğer bir erkek kardeş kumaşını evinde hazırlamak isterse ve diğerlerinin isteğine göre onu satmak ya da kesmek isterlerse birliğin bir parçası olmazlardı.

7. Her yıl bir başkan dört tane iyi adam birliğin olaylarıyla ilgili olarak görevlendirilmek üzere seçilirlerdi.

Ayrıca 1233 yılında Stendal'daki dokumacılar loncasına ait bazı düzenlemeler yapılmıştır. Şöyle ki,⁴¹

1. Herhangi bir yabancı kişi bu zanaatta pratik yapmışsa, önce vatandaş olarak tanınır sonra da birliğe 23 solidi ile girerdi.

2. Fakat eğer herhangi bir zanaatkârın mirasçısı babasının mesleğini sürdürmek isterse girişte 3 solidi öderdi.

3. Ayrıca kardeşlerin her birine buldukları yerde kumaş kurutmaları söylenmiştir.

4. Eğer bir kişinin kocası zanaat sınıfından olmayan birisi ile evlenmesi gerekirse 3 solidi öderdi.

Bir diğer taraftan Flanders kentinde bulunan yün endüstrisi çok karmaşıktı. Özellikle de XIII. yüzyıldan sonra bu şekilde gelişmiştir. Bu lonca, "Florentine Arti" olarak adlandırılmaktadır. Buna dair en önemli bilgiler, orakçılara ait Arras'ta 1236 yılında hazırlanan tüzükte şöyle belirtilmiştir:⁴²

1. Baş Orakçı olan kişi, ilk başta 14 solidiyi loncaya öderdi.

2. Usta olan kişi, 5 solidi ödemesi gerekirdi.

3. Ticareti öğrenmek isteyen kişi, kasabada bir yıl yaşamalıydı ve ticareti öğrenmek için 3 yıl hizmet etmeliydi.

4. Ustalar, kalfalar ve çıraklar eğer izin almadan işlerini yapmaya kalkarlarsa bunun için kasabada 40 solidi öderlerdi.

5. Noel Bayramı arifesinde ve de St. Julien Bayramı arifesinde akşam dualarından sonra çalışarak gün tamamlanırdı. Usta, 12 denarii kalfa 6 denarii öderdi. Noel'in 8 gününü ve paskalyanın 8 gününü ve Christmas'ın 4 gününü çalışarak geçiren kişi, 5 solidi borçlu olur.

6. Çırak da 5 solidi borçludur.

7. Başka bir kumaş rehini olarak bırakan kişi, 10 solidi öderdi ve bir yıl ya da bir gün çalışmazdı.

8. Bir usta iyi çalışmadığı zaman, 5 solidi kalfa ise 2 solidi öderdi.

9. Bütün ustalar çağrıldıkları zaman, silahlarını almak zorunda kalırlardı; eğer almazlarsa 20 solidi ödemeleri gerekirdi.

32. Eğer bir usta kalfaya üretileni vermezse, sonradan 5 solidi ödemek zorunda kalırdı.

35. Yalan yere şahitlik yapan kişi, 40 gün ticarete çalışmazdı. Bu kişi usta ise 10 solidi, kalfa ise 5 solidi öderdi.

⁴¹ Urkunden zur Städtischen Verfassungsgeschichte, s. 357.

⁴² *Recueil de Documents Relatifs a l'Histoire de l'Industrie Drapiere en Flandres*, G. (Ed. Espinas & H. Pirenne), Tome I, Academie Royale de Belgique, Brussels, 1906, ss. 219-223.

XIV. yüzyılda Southampton'da lonca organizasyonu sırasında alınan kararlar doğrultusunda aşağıdaki kurallarla uyulması istenmiştir. Bu kurallar, aşağıda numara sırasına göre verilmiştir. Bunlardan ilk 11 madde, 1300 yılı öncesine dayanmaktadır.⁴³

1. İlk başta tüccar loncasından seçilen bir belediye meclisi üyesi 4 pence, bir kahya 2 pence, bir papaz 2 pence ve bir 1 teşrifatçı loncaya ödeme yaparlardı. Lonca, yılda 2 defa toplanırdı. "St. John the Baptist's day" yani "vaftizci Yahya'nın günü"nden önceki pazar günü ve St. Mary's gününden önceki pazar günü toplanırlardı.

3. Her gece loncanın kurulduğu sırada belediye meclisi üyesi ve kâhya yanlarında 2 mum ve 2 litre şarap, din görevlileri de bir mum ve bir litre şarap ve teşrifatçı ise bir litre şarap bulundurulardı.

5. Lonca toplandığı zaman hiç kimse kâhyanın izni olmadan kasaba dışına çıkamazdı; eğer çıkarsa da 2 şiling ödemek zorunda kalırdı.

7. Bir din görevlisi öldüğünde ise loncadaki herkes şehirdeki törene katılmak için düğünün olacağı yere gelirlerdi. Bunu yapmayan kişiler, ettikleri yemine göre fakirlere 2 pence verirlerdi. Ölüye o gece bakması için bir kişi görevlendirilirdi. Loncada 4 tane mum yakılırdı. Her bir mum 2 pound ağırlığında idi ve ölü gömülünceye kadar yanardı. Bu 4 mum loncadaki kâhyanın korumasında olurdu.

8. Kâhya, loncaya ait olan hazineyi belediye meclisi üyesinin mührü altında tutardı.

9. Bir lonca üyesi öldüğü zaman, onun oğlu ya da diğer bir mirasçısı babasının koltuğuna otururdu.

19. Southampton şehrinin hiçbir loncası aynı şehirde mallarını satmazlardı.

20. Lonca üyesi olmayan hiç kimse bal, et, tuz ya da taze deri satmazdı.

1192 yılında Dublin loncasının hakları konusundaki aşağıdaki bilgi de oldukça önemlidir. Şöyle ki; bir vatandaşın dışında hiçbir yabancı tüccar mısır, yün vs. satın almazdı. Hiçbir yabancı gemiler dışında şarap tavernası yoktu. Şehirde hiçbir yabancı tüccar, kumaş satamazdı. 40 gün dışında da o şehirde kalması istenmezdi. Çünkü bunlar, kendi loncalarına karşı sorumlu olan insanlardı.⁴⁴

Bunların yanı sıra 1249 yılı öncesinde Chartres kentindeki kasapların loncasına ticaret konusunda yapılan sınırlamalarla ilgili aşağıdaki metin dikkate değerdir:

"Biz, Chartres diyakozu Robert, kasapların başkanı John Pellipari and Peter Martin. Siz, 60 Chartres poundu ile bize yeminli taahhüt ettiniz. Kendinizi bize karşı yemininizle temizleyeceksiniz. Özellikle de yeminli bir antlaşma ve koalisyon yapmadığınıza dair bunu yapmalısınız. Eğer bu söylenenlerden herhangi birini yaptıysanız ki; siz bunu iptal edeceksiniz ve bunu değiştireceksiniz. Sizin yazımda yapacağınız değişikliğe şöyle bir değer koyacağız. Yani siz kasaplar, 30 solidi fiyatına 3 domuz vereceksiniz. Gelecek Pazar günü Chartres Tanrısının kızlarına 3, Chartres'in sosyal görevlisine ya da dağıtan kişisine ve yine başka bir cüzzamlı eve vereceksiniz".⁴⁵

⁴³ *Translations and Reprints from the Original Sources of European History*, (Çev.-Ed. E. P. Cheyney), c. II, No. 1, University of Pennsylvania. Dept. of History, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1897, ss. 12-17.

⁴⁴ C. Gross, *The Guild Merchant*, c. II, Clarendon Press, Oxford, 1890, s. 59.

⁴⁵ *Documents Relatifs a l'Histoire de l'Industrie et du Commerce en France*, c. I, s. 174.

Ünlü Ortaçağ tarihçilerinden Christopher Dawson'a göre "Ortaçağ loncalarının en önemli özelliği, dini ve özel aktivitelerinin aynı sosyal kompleks içinde gerçekleşmekte olduğudur."⁴⁶

Yine Alman Tarihçi Troeltsch ise hareket olarak Katolik sosyal öğretisini örnekleyen lonca sistemi ile Ortaçağ kasabası hakkında şöyle demiştir:

"Ortaçağ kenti, hem loncaların hem de sakinlerin sosyal ve materyal refahı için gösterilen çabanın ve Hristiyan toplumunun bir desenidir."⁴⁷

Ayrıca Yarmouth adlı kronik yazarının 1350 civarında yazmış olduğu aşağıdaki pasaj, loncaların Ortaçağ Avrupa'sında ne anlam ifade ettiğini anlatması açısından önemlidir:

"Arkadaşlığın ve sevginin bağı, sadece rasyonel insanlar arasında övgüye değerdir. Bunlar, Hristiyanlar arasında o kadar çoklardı ki, en güçlü şekilde dini ve inançlı bağlarla birbirlerine bağlıydılar. Bunlar, birbirlerine ciddi bir yeminle bağlanmış kardeşlik halini almış birliklerdi."⁴⁸

Sonuç olarak Ortaçağda Avrupa'da özellikle de Batı Avrupa'da loncalar, önemli bir konuma sahip olmakla birlikte hem toplumun geleneklerini yansıtan hem de ticari ilişkilerde aracı konumunda olan birlikler olup, disiplini de en iyi şekilde üretici ve tüketici haklarını göz ardı etmeksizin kullanmaktaydılar.

SONUÇ

Kısaca özetleyecek olursak, kentlerin toplumsal yapısına baktığımız zaman, özgün sınıflamaların kentteki sınıfları ikiye böldüğünü görmekteyiz. Bunlar, zanaatkârlar ve tüccarlardır. Tüccar loncaları, tüccarlardan özellikle de uzun mesafe loncalarından oluşurdu. Bunların büyük çoğunluğu yabancı şehirlerde koloniler kurmuşlardı. Aynı zamanda loncaların üyeleri, politik ve ekonomik olarak etkileri olan kişilerdi. Tüccar loncaları, üyeler arasındaki antlaşmaları da etkilerlerdi. Zaten loncalar, aslında bireylerin sorumluluk sergileyen davranışlarına dayalı olarak işleyen bir kurumlardı. Eğer bir tüccar, örneğin bir ödemeyi yapmazsa, o loncanın tüm üyeleri bu yüzden yalancı olarak kabul edilirdi. Loncalar, ayrıca üyelerini hükümdarın bazı kötü uygulamalarından da korurlardı. Loncalar, hükümdarın isteklerine de karşı çıkabilirlerdi. Bunun en iyi örneği de Ortaçağda İngiltere'de "Withernam" adıyla görülmektedir. Tüccar loncaları, zanaatkâr loncalarından daha zengin ve daha yüksek bir sosyal statüye sahipmiş gibi görünmektedirler. Tüccar loncaları, dini ve dünyevi törenlerde her zaman ayrıcalıklı bir öneme sahip olmuşlardır. Zanaatkâr loncaları ise daha belirli güzergâhlardaki ticareti düzenlerlerdi ve de daha küçük olup aile şirketlerini işletirlerdi.

Anlatılan bilgilerden de anlaşılacağı üzere çıkarılabilecek sonuçlardan birisi, loncaların başlangıçta karşıt hareketler olarak ortaya çıkmış olmalarıdır; ancak daha sonra ise yasal otorite ve gönüllü birlik kavramlarını da içeren tek bir hareket olarak tek bir amaç etrafında birleştirilmişlerdir.

Bunların dini, sosyal ve politik etkileri de olmuştur. Geç Ortaçağlarda bu lonca teşkilatı, farklı yönlerde baskın hale gelmiştir. Hristiyan ilkelerine göre ve özde içsel olarak yerellik taşımaktadırlar.

Genel olarak özetleyecek olursak loncaların çok önemli etkileri olmuştur. Özellikle de Avrupa'da tarımsal devrim diyebileceğimiz şekilde gelişmeler yaşanmıştır. Tüm bunların da etkisi ile daha kaliteli ürünler yetiştirilmeye çalışılmıştır. Bu da beraberinde nüfus artışını getirmiştir. Sosyal ve dini nitelikli olan loncalar ise yine bu dönemde ortaya çıkmışlardır; fakat

⁴⁶C. H. Dawson, *Religion and the Rise of Western Culture*, Sheed & Ward, Londra, 1950.

⁴⁷E. Troeltsch, *The Social Teachings of the Christian Churches*, 1912.

⁴⁸C.H. Dawson, *Medieval Religion*, Sheed & Ward, Londra, 1935.

çok az bir kısmı varlığını devam ettirebilmiştir. Bu ekonomik yayılım, XIII. ve XIV. yüzyıllarda da aynı şekilde devam etmiştir. Kara vebadan sonra da bu gelişim durumu devam etmiştir. Loncaların altın çağı, XVI. yüzyılda son bulmuştur. Loncalar, yeni Protestan birlikler içinde zayıflamışlardır. Bunda Reform hareketinin büyük etkisi olmuştur. Örneğin İngiltere’de 1530 ile 1540’lı yıllarda kraliyet hükümeti, binlerce loncanın hareketini zayıflatmıştır. XVII. yüzyıla gelindiğinde artık İngiltere’de loncaların etkisi kalmamıştır. Sadece Katolik mezhebinin bulunduğu bölgelerde loncalar, güçlerini devam ettirmişlerdir. Fransa’da ise 1791’de Fransız devrimiyle birlikte loncalar ortadan kaldırılmıştır. Sonuç olarak diyebiliriz ki; lonca teşkilatı, Ortaçağ olarak değerlendirdiğimizde Avrupa’daki ticaret hayatının ve buradaki kilise öğretilerinin etkilerinin anlatılmasına yardımcı olan bir anahtardır.

KAYNAKÇA

- *A Source Book for Medieval Economic History*, (Ed. Roy C. Cave and Herbert H. Coulson), Milwaukee, 1936.
- *Beverley Town Documents, Selden Society*, (Ed. A. F. Leach), c. XIV, Londra, 1900, Appendix (Ek: II) II; (yeni basımı) *A Source Book for Medieval Economic History*, Milwaukee, 1936; New York, 1965.
- Crowston, Clare Haru; “Women, Gender and Guilds in Early Modern Europe”, *The Return of the Guilds Utrecht, Utrecht University*, 5-7 Ekim- 2006, ss. 1-29.
- Dawson C. H.; *Religion and the Rise of Western Culture*, Sheed & Ward, Londra, 1950.
- Dawson, C.H.; *Medieval Religion*, Sheed & Ward, Londra, 1935.
- *Documents Relatifs a l’Histoire de l’Industrie et du Commerce en France*, (Ed. Gustave Fagniez), c. I, Alphonse Picard et Fils, Paris, 1898.
- *Documents Relatifs à l’Histoire de l’Industrie et du Commerce en France*, (Ed. Gustave Fagniez), c.I, Alphonse Picard et Fils, Paris, 1898.
- Epstein, S. R. “Craft Guilds, Apprenticeship, and Technological Change in Pr, industrial Europe”, *Journal of Economic History* 58, 1998, ss. 684-713.
- Gelderblom, Oscar - Grafe, Regina; “The Rise, Persistence and Decline of Merchant Guilds”, *Re-thinking the Comparative Study of Commercial Institutions in Pre-modern Europe*, Aralık-2008, ss. 1-42.
- Gross, C.; *The Gild Merchant*, c. II, Clarendon Press, Oxford, 1890.
- Gustafsson, Bo. “The Rise and Economic Behaviour of Medieval Craft Guilds,” *Scandinavian Economic History Review*, 35, 1987, ss. 1-40.
- Hodgett, G.A.H.; *A Social and Economic History of Medieval Europe*, Londra, 1935.
- Kirchner, Walther; *Western Civilization to 1500*, Barnes&Noble press, New York, 1960.
- McCray, W. Patrick, *Glassmaking in Renaissance Venice: The Fragile Craft*, Ashgate Publishing, Aldershot, UK, 1999.
- Merges, Robert P.; “From Medieval Guilds to Open Source Software: Informal Norms, Appropriability Institutions, and Innovation”, *Institute for*

Legal Studies, Conference on the Legal History of Intellectual Property November 13, Madison, Wisconsin, 2004, S.5, ss. 1-25.

- *Monumenta Germaniae Historiae, Legum*, (Ed. Alfred Boretius & Victor Krause), Hanover, 1897, Sectio II, Tome II, s. 375.
- Ogilvie, Sheilagh; “Guilds, Efficiency and Social Capital Evidence from German Proto-Industry”, *Cesifo Working Paper No: 820, Category 10: Empirical and Theoretical Methods* December 2002, ss. 1-39.
- Perkins- Ward B.; *The Fall of Rome and the End of Civilization*, Oxford University press, 2005.
- Pirenne, Henri; *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Uygur Kocabaşoğlu), İletişim yay., İstanbul, 2009.
- Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, (Çev. Şadan Karadeniz), İletişim yay., İstanbul, 2000.
- Pfister, Ulrich; “Craft Guilds and Proto-industrialization in Europe, 16th to 18th Centuries,” *In Guilds, Economy and Society*, (Ed. S. R. Epstein, H. G. Haupt, Carlo Poni, and Hugo Soly), *International Economic History Conference, Sevilla*, 1998, ss.11-24.
- *Readings in European History*, (Ed. Leon Bernard and Theodore B. Hodges), New York, 1958.
- *Recueil de Documents Relatifs a l’Histoire de l’Industrie Drapiere en Flandres*, Tome I, (Ed. G. Espinas & H. Pirenne), Academie Royale de Belgique, Brussels, 1906.
- Renard, Georges; *Guilds in the Middle Ages*, (Çev. Dorothy Terry, Ed. G.D.H. Cole), Londra, 1918.
- Renard, Georges; *Guilds in The Middle Ages*, (Çev. Dorothy Terry, Ed. G. D. H. Cole, Batoche Books, Kitchener, Kanada, 2000.
- *Select Charters of English Constitutional History*, (Ed. William Stubbs & H. W. C. Davis), Clarendon press, Oxford, 1913.
- Stabel, Peter; “Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment”, *Journal of Medieval History* 30, 2004, ss. 187–212
- *Documents Illustrating the History of Civilization in Medieval England*, (Ed. T. R. Davies), E. P. Dutton, New York, 1922.
- *Translations and Reprints from the Original Sources of European History*, (Çev. E. P. Cheyney), University of Pennsylvania. Dept. of History, c. II, No:1, University of Pennsylvania press., Philadelphia, 1897, ss. 12-17.
- Troeltsch, E.; *The Social Teachings of the Christian Churches*, 1912.
- *Urkunden zur Städtischen Verfassungsgeschichte*, (Ed. F. Keutgen), Emil Felber, Berlin, 1901.